

Udkast til forståelsespapir om Himmelbjerget

Opsamling fra den samlede proces, inkl. workshop den 11. september 2019

Forord

Himmelbjerget, med sine flere hundrede tusinde besøgende om året, står for mange gæster fra ind- og udland som en særlig oplevelse i Søhøjlandet, hvor natur, kultur og Danmarkshistorie forenes.

Himmelbjerget blev derfor naturligt nok udpeget som et særligt fyrtårn i Skanderborg Kommune under arbejdet i §17, stk. 4 udvalget for turisme i 2016. Tanken var og er, at en udvikling af Himmelbjerget kan bidrage til vækst i oplevelseserhvervene i Søhøjlandet.

I 2017 igangsatte byrådet arbejdet med udvikling af Himmelbjerget. Arbejdet var og er forankret i en styregruppe bestående af lodsejere, politikere og Søhøjlandets Turistforening.

Fra den første 'matrice' tur på bjerget over det fælles borgermøde i foråret 2019 og til workshoppen i efteråret 2019, da har interessen for udviklingen af bjerget været stor og meningerne mange.

Mange gode ideer, tanker og forslag er kommet frem fra aktive borgere, foreninger og virksomheder.

Dette papir udgør en fælles forståelse for, i hvilken retning Himmelbjerget kan udvikle sig i de kommende år.

Det vil sige en fælles forståelse for den kernefortælling og formidling, som skal styrkes over for de besøgende samt en fælles forståelse for, hvilke fysiske delprojekter, der kan understøtte og forstærke oplevelsen af at besøge stedet.

Forståelsespapiret består af tre dele:

- En vision for udvikling af Himmelbjerget
- Den bærende fortælling, som skal formidles til besøgende på bjerget
- Et idekatalog over forslag, som skal styrke oplevelsen af Himmelbjerget som en unik kultur- og naturattraktion

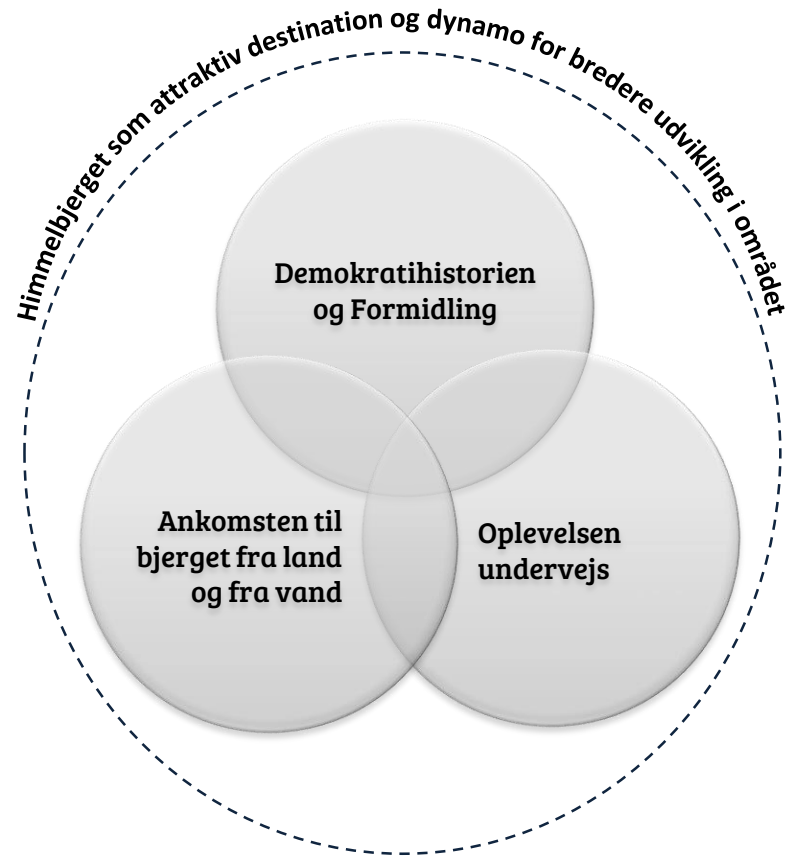
Visionen for Himmelbjerget

Byrådet vedtog i maj 2018 følgende:

”Med afsæt i visionen for Himmelbjerget som et roligt samlingspunkt midt i naturen er målet at etablere bjerget som en attraktiv destination og dynamo for konteksten. Visionen er at skabe en tydelig afgrænsning af bjerget med fokus på at gøre turen til toppen til en oplevelse.”

Visionen skal underbygges af den fysiske ramme som f.eks. ankomsten til lands og til vands, samt de oplevelser gæsterne møder undervejs. Det handler om naturen, oplevelsen og udsigten.

For at bære visionen ud i livet, skal kernefortællingerne om Himmelbjerget styrkes. Det handler om bedre formidling og om at skabe spændende ankomstoplevelser. Det handler om udsigter og indsigt. Det handler om attraktive faciliteter og god tilgængelighed. Det handler om, at det folkelige liv, legen, traditionerne og poesien som kendetegner Himmelbjerget, også fremover mærkes af alle.

Fortællingen om Himmelbjerget

Frihed, folkesjæl og fornøjelse

Det er digterpræsten Steen Steensen Blicher (1782-1848), som vi kan takke for, at Himmelbjerget er blevet et berømt og elsket udflugtsmål.

Steen Steensen Blicher udgav i 1833 sin novelle *Himmelbjerget*. Han havde forelsket sig i området og i 1839 indkaldte han til det første folkemøde på Himmelbjerget. Han ville bidrage til "Det elskede Fædrelands Genfødsel", og ikke færre end 5-600 mennesker mødte op.

Folkemøderne bredte sig landet over – ofte på udsigtspunkter i landskabet. Blicher fik dog allerede efter indkaldelsen af 2. møde et problem, fordi ejeren af Himmelbjerget forbød adgang. Formentlig fordi han så forretningsmuligheder i den spirende turisme som folkemøderne også var.

Kong Chr. Den 8., som via sine Jyllandsrejser tidligere havde været på Himmelbjerget, greb ind og på Blichers opfordring købte han Himmelbjerget af den lokale bonde og krævede samtidig, at "der til alle tider kan være fri Adgang for alle og enhver". Derfor kunne der holdes folkemøder på bjerget i perioden 1839-1844.

Strømningen blandt bønderne forsøgte kongen og hans embedsmænd at dæmpe med et Bondecirkulære i 1845, hvorefter man skulle søge om tilladelse til at afholde folkemøder. Men med dannelsen af Bondevennernes Selskab i 1846 med Anton Frederik Tscherning som formand skabtes en alliance mellem borgere og bønder, som var med til at bane vejen for folkestyret.

Efter svære forhandlinger i Den Grundlovgivende Rigsforsamling kunne Frederik den 7. den 5. juni 1849 underskrive Grundloven, som bl.a. gav danskerne forsamlings-frihed, ytringsfrihed og religionsfrihed, og den mandlige del af befolkningen af befolkningen stemmeret.

Himmelbjergfesterne og Tårnet

Grundloven kom dog hurtigt under pres. Det var en af grundene til, at papirfabrikant Michael Drewsen i 1854 indkaldte til grundlovsmøde på Himmelbjerg for at sikre jydernes opbakning til grundloven. Han og især hans far, Johan Christian Drewsen, havde spillet en væsentlig rolle i Bondevennernes Selskab og Den Grundlovgivende Rigsforsamling.

Det var også baggrunden for, at Michael Drewsen stiftede Tårnkomiteen, som skulle indsamle midler til et mindesmærke i form af et tårn, som skulle hylde for Frederik Den 7. – grundlovens giver. Tårnet blev afsløret i 1875.

Ved møder på Himmelbjerg blev der tradition for at rejse mindesmærker knyttet til grundloven. Ud over tårnet, som er rejst til minde om Frederik den 7., kom Blicherstenen i 1882, mindesmærket for Tscherning i 1883, Kvindestenen i 1921, Talerstolen i 1925 og Ånd og Bogstav i 1999 i 150-året for grundloven.

Selvom grundlovens tilblivelse skete langt fra Himmelbjerg, så har bjerget ikke mindst i kraft af Blichers og Michael Drewsens initiativer opnået status som et nationalt mødested for det danske folk om grundlovens betydning.

I dag drives arealerne omkring Himmelbjerg og mindesmærkerne af Tårnkomiteen og Naturstyrelsen Søhøjlandet. Tårnkomiteens indtægter fra parkering, tårnet og udlejning af souvenirboder går til vedligeholdelse.

En spirende turisme på bjerget

Himmelbjerg blev omdrejningspunkt for turismen i Søhøjlandet allerede i 1850'erne. Et traktørsted opstod ved bjergets fod, da Hotel Julsø fik sin første bevilling i 1850', og de første souvenir handlende opslog boder ved hotellet.

Souvenirs startede som en udløber af den lokale træskoproduktion, hvor træskokarlene snittede små figurer og Himmelbjerg-stokke, som de falbød til turisterne. Senere opstod de små, karakteristiske kiosker på toppen, heriblandt "Ugleboden" fra 1905.

Med Drewsens idriftsættelse af Hjejlen i 1861 og med åbningen af jernbanen mellem Skanderborg og Silkeborg i 1871 kunne bl.a. landskabsmalerne indtage Søhøjlandet, og de var med til at sprede kendskabet til Himmelbjerg som et attraktivt besøgsmaal. Maleren Vilhelm Kyhn boede fx gennem flere årtier om sommeren på gæstgiveriet ved Ry Station.

Fra tanke til handling – et fremtidsblik på Himmelbjerget

For at udvikle Himmelbjerget og bringe fortællingen videre til fremtidige generationer peges der på 9 konkrete forslag, som aktørerne bag dette papir ønsker at arbejde videre med i den takt, det kan lade sig gøre at etablere partnerskaber og finde den nødvendige økonomi.

Tilsammen skal de 9 forslag løfte den samlede oplevelse af at besøge bjerget.

De ni forslag er:

- Formidlings- og besøgscenter
- Fortællinger, folkemøder og events
- Himmeltråden – et stiforløb med indsigt og udsigt
- Landskabets autenticitet
- Ny ankomst ved P2 og sti-broforbindelse fra P2 til P1
- Landgangsbro og bedre ankomst for alle sejlende ved Julsø
- Aktivitets- og oplevelsesområde ved plænen
- Et komplet legeunivers
- Overnatning i og omkring området

Formidlings- og besøgscenter

Himmelbjergets unikke betydning opleves og sanses med krop og sind, når man som gæst mærker naturen og landskabet, og dermed tager et lille stykke af Danmarkshistorien med sig, når man drager videre.

Formidlings- og besøgscenteret tænkes som et anker i den samlede fortælling om Himmelbjerget, og her kan man opleve både landskabsdannelsen, demokratifortællingen og naturhistorien. Det er via dette center, at man som gæst får den første føling med historien på Himmelbjerget. Derfor rummer centeret også et bredt spektrum af digital, fysisk og menneskelig formidling, fx animation, der gør Blicher levende til et menneskeligt fortællerkorps, som kan hyres året rundt og levendegøre historien.

Et formidlingscenter skaber også rum til legende læring og refleksion, det kan fx være via et "demokrati-laboratorium" og moderne undervisningsmaterialer.

Al formidling skal kunne tilgås på relevante sprog.

Et understøttende element i formidlingen er også en bearbejdning af skiltningen på bjerget, herunder en rensning af tekst mv. på monumenter, statuer og mindesten.

Fra formidlings- og besøgscenteret trækkes tråde ud på bjerget og ud i Søhøjlandet, så man som besøgende får lyst til at kigge nærmere på tårnets betydning, monumenterne, legeuniverset, landskabet, og alle de rekreative oplevelsesmuligheder i Søhøjlandet.

Formidlingscentret og dertilhørende faciliteter kan udvikles i tilknytning til de eksisterende fysiske rammer som f.eks. Bjerghytten og/eller Hotel Himmelbjerget, og med inddragelse af de relevante ejere m.v.

Fortælling, folkemøder og events

Historiens vingesus skal mærkes på Himmelbjerget. Derfor er historiefortællingen og events et vigtigt element i brobygningen mellem fortid, nutid og fremtid.

Fortællingerne bliver levende gennem foredrag, forsamlinger, menneskelige fortællere og begivenheder på toppen. I dag kommer det bl.a. til udtryk gennem Hotel Democracys grundlovsfester og Demokratiets Folkemøde. Også i fremtiden skal der være plads til udvikling af og afholdes af folkelige aktiviteter og events på Himmelbjerget.

Det folkelige familieliv får et løft gennem børnefestivalen Himmelhop, legeuniverset og de mange rekreative muligheder som toppen byder på. Himmelbjerget skal også i fremtiden være ensbetydende med liv, leg og folkelighed.

Fra områdets geologi, over Blicher og Drewsens bidrag til bjergets historie, til nutidens Hotel Democracy og Demokratiets Folkemøde – alle er de elementer i fortællingen om det lille bjerg, der var med til ændre tanker i Danmark.

Synliggørelse af fortællingen starter før mødet med Himmelbjerget. Derfor skal der udarbejdes undervisningsmaterialer og aktiviteter til f.eks. folkeskolen, efter- og friskoler, gymnasier og andre ungdomsuddannelser, højskoler m.v.

Himmeltråden – et stiforløb med indsigt og udsigt

Ideen med Himmeltråden som stiforløb er at flytte den natur- og kulturhistoriske fortælling ud i landskabet, så oplevelsen af historien bredes ud fra formidlings- og besøgscenteret. Når man som gæst i fremtiden færdes på Himmelbjergets stier, vil man få en bedre oplevelse af landskabets poesi og autencitet, og historien vil flette sig naturligt ind i turen.

Det samlede stiforløb forbinder f.eks. ankomstpladsen ved Hotel Julsø med P2 via toppen af bjerget. Fra P2 kan der f.eks. etableres en sidegren til Himmelbjerggården og de omliggende koller. Et vigtigt element i stiforløbet er at skabe udsigter de steder, hvor landskabet åbner sig.

Renovering af de ikoniske rækværker og stierne sikres løbende af Tårnkomiteen, som via deres vedtægter fra Tårnet har et særligt ansvar for at sikre denne del af Himmelbjergets historie.

Himmeltråden som stiforløb rummer undervejs områdets mange fortællinger. Det kan fx være enkle skilte, eller det kan være bænke der inspirerer til at lytte og reflektere, og det kan være steder, der egner sig til menneskelig historiefortælling.

Når du sætter foden på land ved Hotel Julsø møder gæsterne Himmeltråden og bliver på denne måde 'nudget' op mod Tårnet, toppen og formidlingscenteret, hvor hovedfortællingerne udspiller sig.

Landskabets autencitet

Fra Himmelbjergets top er der 125 meter ned til Julsø, som udfylder en mægtig øst-vestgående dalsænkning. Materialer omkring Himmelbjerget er skyllet bort med smeltevand og nedbør, så Himmelbjerget fremstår som en fremskudt *kol* eller en, i geologisk forstand, *falsk bakke*.

Ved at åbne landskabet i dele af området kan den landskabshistoriske fortælling styrkes, og der kan skabes bedre udsigter til og fra Himmelbjerget og tårnet. Derfor bør der arbejdes på en slags genskabelse af landskabets autenciteten omkring Himmelbjerget.

F.eks. har det altid været et kendetegn for Ry, at tårnet tydeligt kunne ses fra hovedgaden, når man kørte gennem byen i retning mod Gl. Rye. Langsomt har bevoksning omkring Himmelbjerget sløret dette kendetegn.

Landskabets autencitet kan yderligere forstærkes ved fx at sløjfe den dæmning som Himmelbjergvej går over ned mod P1. Dette element vil være en del af arbejdet med en styrket ankomst.

Ved at skabe udsigtskiler og ved at sikre fredningens intentioner med åbne lyngbakker skal sikre, at tårnet også fremadrettet kan fremstå som et særligt 'landmark'. En sikring af det historiske landskab omkring Himmelbjerget vil desuden medvirke til at udvikle Himmelbjerget som besøgsål.

Ny ankomst ved P2 og sti/broforbindelse fra P2 til P1

Den varierede topografi omkring Himmelbjerget er med til at cementere den fantastiske natur- og kulturoplevelse, som man får på bjerget. De fleste ankommer i dag med bil/bus til bjerget, mange kommer vandrende eller cyklende, men fælles for dem alle er, at de får en mindre intens oplevelse af at ankomme til Himmelbjerget, fordi man allerede har nået toppen, når man "lander" på parkeringspladsen.

Ankomstopplevelsen kan grundlæggende ændres ved at etablere en gangbro - måske som hængebro - over den ca. 175 meter brede erosionskløft, som ude i terrænet adskiller de to parkeringspladser P1 og P2. Broen vil i sig selv kunne blive en oplevelse, når man går over og mellem trækroneerne, så man oplever det dramatiske landskab under sig.

Den asfalterede kørevej, som i dag er mellem P2 og P1 er delvist etableret på en jorrdæmning. Det bør fx undersøges, om det er muligt at tilbageføre det oprindelige terræn og anlægge vejen på en søjlebåret vejbro, så man understøtter fornemmelsen af at "køre ud" til højdepunktet Himmelbjerget.

En nænsom rydning og fældning af relevante træer i området skal derudover åbne for, at den V-formede erosionskløft kan overskues i sin helhed. Det vil frigive P1 til primært at være parkering for busser og gangbesværede, og dele af pladsen, som den er nu, vil fx kunne indrettes som et grønt ankomstområde.

Landgang og bedre ankomst for alle sejlende ved Julsø

Et bjerg bør bestiges. Derfor får man den fineste oplevelse af Himmelbjerget ved at ankomme fra søsiden - med det historiske Hotel Julsø som bagtæppe. Alene med Hjejlebådene ankommer ca. 120.000 besøgende hvert år til bjerget fra søsiden. Hjejlebådene er i sig selv en oplevelse med dampbåden Hjejlen i spidsen for flåden og med et spændende udviklingspotentiale med fremtidens måske eldrevne turistbåde.

Der bør arbejdes med om der kan etableres nye landgangsfaciliteter for andre sejlende, end de som kommer med Hjejlebådene, fx til kajaker, kanoer, småbåde/el og soldrevne både. Konstruktionen kunne være boer eller anlæg ud i vandet, så der samtidig forbeholdes kajplads til Hjejlebådene. Samtidig etableres der faciliteter til ophold i nærheden af landgangene. De sejlende nudges op ad Himmeltråden mod Tårnet og toppen.

Som en del af en forbedret ankomst fra Julsø, kan der arbejdes på at styrke tilgængeligheden for gangbesværede til toppen. Det kunne fx være via hensigtsmæssig stibelægning, el-drevet minibus til toppen i højsæsonen eller lign.

Aktivitets- og oplevelsesområde ved plænen

Himmelbjerget er essensen af dansk folkelighed og tradition. Toppen af bjerget summer af liv i sommermånederne, hvor gæster fra nær og fjern besøger Tårnet, hygger sig på plænen, køber souvenirs i de traditionsrige Himmelbjerg-kiosker eller tager del i dagens aktiviteter.

Et grønt amfiteater i slugten, der ligger ved foden af Anton Rosens smukke talerstol, kan styrke folkeparken og folkefortællingen på toppen, og fungere som ramme for events, koncerter, demokratimøder, teater mv.

Talerstolen kan indtage rollen som en skulptur ved siden af amfiteatret, idet talerstolen også fortsat kan anvendes som sådan med publikum i slugten.

Oplevelsesområdet skal være naturligt indpasset i terrænet omkring bunden af slugten med trapper op fra bunden mod hhv. Tårnet og Blicherstenen. Der bør udføres så lidt terrænbearbejdning som muligt, idet slugten forsat skal udgøre en naturlig afvanding af dele af plænen

I bunden af slugten opbygges en scene med mulighed for overdækning, f.eks. med sejl eller lign. Der etableres mulighed for siddepladser tilpasset ind i terrænet.

Et komplet legeunivers

Børn lærer gennem leg – og i legeuniverset stifter de yngste gæster bekendtskab med Himmelbjergets rolle i udviklingen af Danmark. Legeuniverset er udviklet i samarbejde med en gruppe børn, som bl.a. fra rollespil og lignende kendte til mytologiens univers.

Med Himmelbjerget som reference til den nordiske mytologi er grundidéen at skabe et univers bestående af Asgård, Midgård og Udgård. Første del af legeuniverset – Midgård, som er menneskenes verden - er allerede etableret med legeredskaber, der inspirerer til fællesskab, børnenes talerstol og tårnet som symboler i børnehøjde på områdets historie.

Tanken er at Broen Bifrost, skal forbinde legeuniverserne Midgård med Asgård, hvor guden Heimdal bor på Himmelbjerget, og hvor madpakkehuset Valhalla findes. I den store skov vest for Asgård og Midgård ligger Udgård med jætternes rige og Midgårdsormen.

I samarbejde med relevante parter og fonde arbejdes på en realisering af de næste faser af legeuniverset, herunder placering af et madpakkehus til områdets gæster.

Overnatning i og omkring området

For at udfolde Himmelbjergets fulde potentiale som en natur- og kulturattraktion er det vigtigt, at der er et varieret udbud af overnatningsmuligheder, spisesteder mv. i området.

I tillæg til de eksisterende overnatningsmuligheder – ved bjerget og i Søjlandet – bør det undersøges om der kan laves unikke, udendørs overnatningsfaciliteter.

Overnatning i naturen vil øge oplevelsen af Himmelbjerget og skabe forbindelse mellem det rekreative Søjland, der udgøres af Skanderborg, Silkeborg og Himmelbjergsøerne - med Himmelbjerget som centrum.

Partnerskaber

For at realisere visioner og ideer i dette forståelsespapir er det nødvendigt at danne stærke partnerskaber med både lokal og national forankring. Det er med afsæt i disse partnerskaber, at der skal indgås yderligere dialog med de fonde, som måtte se en interesse i at være med til at udvikle et nationalt klenodie og en enestående fortælling.

Partnerkredsen er endnu ikke afklaret, men kunne f.eks. bestå af:

- Tårnkomiteen
- Naturstyrelsen
- Skanderborg Kommune, Silkeborg Kommune
- Hjejleselskabet
- Friluftsrådet, Danmarks Naturfredningsforening mv.
- Nationale, regionale og lokale turisme- og oplevelseserhverv/organisationer
- Cityforeninger mv.
- Nationale og regionale kulturinstitutioner, MuseumSkanderborg mv.
- FDF Friluftscener Sletten og Himmelbjergegnens Natur og Idrætsefterskole
- Himmelbjerggården
- Lodsejere
- Nationale og regionale fonde
- Højskoler
- Undervisningsministeriet, skoler mv.
- Aktive borgere og foreninger, f.eks. Folkets Bjerg, borgerforeninger
-